
---

§ 14. Світові та вітчизняні тенденції розвитку медіаосвіти

Люди в усьому світі спостерігають різке збільшення кількості інформації. Розвиток технологій робить простішим доступ до неї. Природно, за таких умов всі ми в певний момент ставимо собі запитання, як потрібно здійснювати пошук і відбір найважливіших даних, критично оцінювати отримані відомості, використовувати чужі доробки і публікувати свої.

Медіаосвіта та інформаційна грамотність дають відповіді на ці запитання. Крім того, вони допомагають усвідомити, якими є наші права як споживачів інформації і авторів, які етичні проблеми можуть виникнути під час доступу та використання інформації, як ми можемо співпрацювати з засобами масової інформації і як маємо користуватися інформаційними технологіями, щоб сприяти рівності, міжкультурному та міжрелігійному діалогу, миру, свободі слова. Інформаційна грамотність допомагає всім сформуванню вирішальної компетентності – вижити в XXI столітті.

У 60-х роках минулого століття в провідних країнах-лідерах (Канада, Австралія, Франція, США та ін.) у педагогічній науці оформився специфічний напрямок – медіаосвіта. Він був спрямований на те, щоб учні та студенти засвоїли мову засобів масової інформації, навчились аналізувати медіатексти, а отже, були готові до адаптації в світі медіакультури.

Впровадження медіаосвіти в подальшому розглядалось не лише як частина суто освітньої політики, а «як частина основних прав громадян на свободу висловлювання і права на інформацію, як один із вагомих інструментів підтримки демократії» [20]. З кінця 90-х років медіаосвіта була рекомендована до введення в національні навчальні плани.

Стаття 19 Загальної декларації прав людини говорить: «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати

інформацію і ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів»[7].

Медійна та інформаційна грамотність (МІГ) озброює людей знаннями і навичками, необхідними їм для повноцінного використання названого вище фундаментального права. Реалізація цього права визначається і Грюнвальдською декларацією з медіаосвіти 1982 року, у якій зазначено, що політичні та освітні системи повинні розвивати в громадянах необхідне розуміння феномену комунікації і стимулювати їхню участь в засобах масової інформації та комунікації (як нових, так і старих) [21].

Медіа, бібліотеки, архіви та Інтернет визнані в усьому світі важливими інструментами, що допомагають людям приймати рішення з урахуванням повноти всієї наявної інформації. Крім того, вони є тими засобами, за допомогою яких суспільство дізнається про себе правду, підтримує діалог з населенням та створює відчуття єдності. Канали комунікації та інформації здатні впливати на навчання протягом усього життя, і тому громадяни повинні хоча б в принципі розуміти, як вони функціонують і як правильно працювати з даними, отриманими завдяки їм. Завдання МІГ якраз і полягає в передачі цих знань користувачам.

Як було відзначено в матеріалах конференції UNESCO «Educating for the Media and the Digital Age» (Відень, 1999), медіаосвіта пов'язана з усіма видами медіа (друкованими та графічними, звуковими, екрановими та ін.) та різними технологіями; вона дає можливість людям зрозуміти, як масові комунікації використовуються і впливають на свідомість, навчити застосовувати медіа в комунікації; сформувані навички того, як аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти; визначати джерела повідомлень, їхній політичний, соціальний, комерційний та / або культурний контекст; інтерпретувати поширювані медіатексти та цінності; вибирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних повідомлень і працювати із зацікавленою в них аудиторією. Медіаосвіта – частина базових прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження та отримання інформації. Також вона є інструментом підтримки демократії. Її рекомендується

впроваджувати в навчальні плани шкіл і вишів, у систему додаткової, неформальної освіти та навчання протягом усього життя людини [20].

Відзначимо, що популяризація МІГ відбувається не лише в галузі освіти. У розвинених країнах роль «медіапросвітників» виконують культурні центри, кіностудії та некомерційні організації, які підтримують такі медіа-проекти. У країнах, що розвиваються, створення медіапроектів швидше прив'язане до регіональних засобів масової інформації та медіацентрів.

Для регіонального просування МІГ партнерські відносини з теле- і радіокомпаніями є ідеальною умовою для створення ефективних і тривалих проектів. Регіональні медіа добре знають потреби місцевого населення, однак їхні можливості просування МІГ часто обмежені недостатністю ресурсів і спеціальних навичок.

Упродовж останнього десятиліття важливість медіаграмотності отримала широке визнання в світі, але прогрес варіюється залежно від країни або регіону і часом страждає від нестачі фінансування.

Австралія, Нова Зеландія і Канада – лідери з упровадження медіаосвіти. У межах шкільної програми вона вивчається як окрема дисципліна або інтегрована в інші предмети, зокрема, ті, які пов'язані з вивченням рідної мови. Налагоджені партнерські відносини між представниками медіаіндустрії та громадянського суспільства; багато громадських асоціацій видають журнали та інформаційні бюлетені, підтримують веб-сайти. У **США** широке коло державних та неурядових організацій працюють у сфері медіаосвіти. У **Латинській Америці** найцікавіша і найпродуктивніша робота в цьому напрямку ініціюється місцевою молоддю та громадськими організаціями. У таких країнах, як **Китай та Гонконг**, швидкий розвиток інформаційних технологій в освіті та масштабні вливання коштів у цю сферу створили потенціал для розвитку креативної роботи з медіа в шкільних закладах. У багатьох країнах, що розвиваються, зокрема африканських, уряди більше стурбовані розвитком звичайної основної грамотності і тільки починають замислюватися над потребою впровадження медіаграмотності.

Надзвичайно цікавим є досвід **просування медіаосвіти у Фінляндії**, де ця новація підтримується на урядовому рівні.

Міністерство освіти та культури країни визначило впровадження медіаграмотності як одне з пріоритетних і стратегічних завдань. Відповідно, для його виконання виділено певні ресурси, вдосконалено законодавство в сфері освіти, культури, молодіжної та мистецької політики. Сформульовано основні принципи формування медіаграмотності дітей та підлітків, розроблено практичні рекомендації щодо співпраці з різними суспільними організаціями для задоволення широкого кола зацікавлених у медіаосвіті сторін. Національні навчальні програми для дошкільної та базової освіти зорієнтовані на формування компетентності «усвідомлення багатогранності інформації та володіння комунікаційними технологіями (ІКТ)», яка покликана наголосити на важливості вміння критично мислити і сприймати готовий медійний продукт, а також виробляти власний. У навчальних планах ІКТ розглядається як мета і як інструмент освіти, який сприяє пошуковому та творчому навчанню.

Фінські експерти активно беруть участь у пропаганді медіаграмотності в країнах Європи, в межах різних проектів Європейського Союзу, Ради Європи та ЮНЕСКО [22]. Наведемо приклади кількох успішних починань.

«Від масового рівня до медіамейнстріму: молодіжний голос редакції». «Молодіжний голос редакції» працює в столичному регіоні як ньюзрум, який постачає матеріал різним засобам масової інформації. Метою є підтримка молоді, яка виробляє мультимедійний контент, а також стимулювання молодих людей до публічного обговорення важливих для них питань. Молоді люди в редакції вчаться писати статті та випускати телепрограми за допомогою професіоналів та провідних журналістів. Співпраця з такими організаціями, як Національна Телерадіокомпанія («YLE») та найбільша національна газета («Helsingin Sanomat») гарантує представлення виробленого контенту в головних фінських засобах масової інформації.

«Тиждень газети». Тиждень газети – це тиждень співпраці між газетами та освітніми закладами, під час яких редакції постачають школи та дитячі садки безкоштовними копіями їхніх публікацій.

Подаровані газетні матеріали використовуються з навчальною метою на різних тематичних заходах. Фундаментальна ідея «Тижня газет» – дати можливість всім школярам ознайомитися з сучасною періодикою.

«Тиждень медіаграмотності». Метою цього щорічного заходу є підвищення обізнаності суспільства в сфері медіаграмотності. У ньому зазвичай беруть участь близько 40 організацій (міністерства, державні установи, оператори зв'язку, охоронні компанії, медіакомпанії та інші неурядові організації), які, співпрацюючи, пропонують теми, розробляють кампанії, готують інформаційні матеріали та сценарії зустрічей. Освітні заклади також заохочуються до проведення власних заходів.

Упровадження медіаосвіти в **Піденній Кореї** розпочалося з громадського руху за захист свободи преси та права телевізійної аудиторії на якісні програми. Спочатку влада не бачила правових підстав для такої діяльності. Проте упродовж останніх десяти років неурядові організації при Міністерстві культури, спорту та туризму й Комісія із захисту молоді активно підтримують просвітницьку діяльність у галузі медіа, створюють навчальні матеріали та проводять дослідження в цій галузі.

Нині медіаграмотність у цій країні розглядається як частина більш широкого освітнього середовища, яке створює можливості для безперервного навчання дітей та дорослих. Навчальні спільноти медіавчителів працюють на волонтерських засадах і мають хороший потенціал для посилення медіаосвіти в школах.

Зусилля, докладені Корейською комісією зв'язку, яка є телерадіомовним і телекомунікаційним органом, а також урядовими організаціями Міністерства культури, спорту та туризму (Фундацією корейської преси, Корейським інститутом мовлення та ін.) особливо заслуговують на увагу.

Сьогодні проблемами медіаосвіти в Кореї опікуються різні організації та установи, від урядових до засобів масової інформації, асоціацій громад та колективів волонтерів. Переглянутий у 2000 році Закон «Про мовлення» забезпечив правову основу для медіаосвіти та захисту прав телевізійних глядачів. Закон також був важливим для

мовників, яких зобов'язали створювати та поширювати медіаосвітні програми.

Суспільно-громадські організації, які впроваджують медіаосвітні програми, отримують підтримку від державних органів, пов'язаних із засобами масової інформації. На відміну від них, Міністерство освіти, науки та технологій, яке несе відповідальність за освіту, докладає до поширення медіаграмотності небагато зусиль. Хіба що нещодавно було реформовано національний навчальний план, до якого були включені деякі елементи МІГ.

Медіаосвіта, таким чином, розвивається переважно за межами школи, у неформальному оточенні. Навчання здійснюють інструктори, які не є шкільними вчителями. Тому бажаним є стимулювання уряду розробляти системнішу і ефективнішу політику навчання, а також підтримувати підвищення кваліфікації вчителів [18].

Українські фахівці, які професійно стежать за процесами інтеграції педагогіки та медіа, вже давно знайомі з поняттям та змістом медіаосвіти. Цьому предмету протягом останніх десятиліть приділяється значна увага з боку науковців та практиків освіти, журналістів, фахівців бібліотечної справи, причому не тільки в столиці, а й у багатьох інших регіонах країни. Видаються фундаментальні праці, проводяться конференції, публікуються методичні рекомендації.

Разом із тим, було б перебільшенням вважати, що медіаосвіта стала загальноприйнятною практикою в нашій країні. Ми все ще маємо справу з ініціативами та досвідом ентузіастів – як окремих фахівців, так і провідних організацій, але не з масовим явищем.

Медіаграмотність в українських школах почали впроваджувати після ухвалення Концепції зі впровадження медіаосвіти в Україні в 2010 році. Після цього стартував експериментальний етап, який тривав із 2011 до 2016 року. У цей період у десятих класах шкіл, учасниць експерименту, почали впроваджувати факультатив «Медіакультура». Експериментом було охоплено понад 40 тис. учнів у 250 загальноосвітніх навчальних закладах.

У 2016 році було переглянуто головні завдання та принципи впровадження медіаграмотності й оновлено Концепцію. У новій

версії враховується вплив інформаційної війни, медійна ретравматизація постраждалих від військових дій тощо.

Із 2017 року розпочався наступний етап експерименту з медіаосвіти, який триватиме до 2022 року. На цьому етапі наявну наскрізну модель викладання медіаграмотності перевіряють на ефективність і попрацюють над підвищенням рівня медіакомпетентності самих педагогів та студентів педагогічного і психологічного профілю [17].

На підготовчому етапі в експерименті вже бере участь близько 200 навчальних закладів із усієї країни. Серед них – обласні інститути післядипломної освіти, на базі яких відбувається навчання медіапедагогів, вищі професійні училища, дошкільні навчальні заклади, школи, гімназії, ліцеї, навчально-виховні комплекси. Експериментом буде охоплено всі області України та м. Київ. Підготовлено навчальні програми для початкової, середньої та старшої шкіл, для 8 й 10 класів є готові підручники, а також робочі зошити. На жаль, експериментом не передбачено додаткового фінансування шкіл. Хоча потреба в цьому є, насамперед для придбання посібників і фінансування витрат на відрядження вчителів на семінари чи курси. Медіа – надзвичайно динамічне явище, тому здобувати нові знання та підвищувати кваліфікацію вчителям потрібно постійно. Не кажучи вже про потребу в медіазасобах у самих школах, де часто немає комп'ютерів та Інтернету [19].

Велику роль у методичному забезпеченні вчителів відіграє Академія української преси, яка регулярно видає посібники для вчителів із медіаграмотності та приклади авторських уроків – як українських авторів, так і переклади іноземних.

Багато зусиль до розвитку медіаосвіти докладає «Детектор медіа» (в першу чергу, через сайт MediaSapiens, який є частиною порталу «Детектор медіа», а також спеціалізовані онлайн-ресурси, такі як «МедіаДрайвер» та «Новинна грамотність»), IREX (програма медіаграмотності для громадян 2015–2016 рр., нинішній проект «Вивчай та розрізняй»), Академія Deutsche Welle (тренінги для дорослих), StopFake (через фактчекінгові проекти). Ініціативи з елементами

медіаграмотності впроваджує USAID PACT/ENGAGE, волонтерський культурно-освітній проект «Жовтий автобус» та інші [19].

Загалом, згадані організації та установи, а також вищі навчальні заклади протягом останніх років підготували десятки підручників і навчальних посібників із медіаграмотності [1-3; 5-6; 8-16]. Варто сказати і про розроблені вже допоміжні інноваційні інструменти, які можуть стати в пригоді. Зокрема, це інтерактивний підручник для підлітків «МедіаДрайвер» та курс із новинної грамотності – продукти ГО «Детектор медіа»; гра «Медіаграмотна місія», розроблена IREX, Академією української преси та StopFake; «Медіанавігатор» – збірник вправ із медіаграмотності, над яким працювали педагоги із семи країн.

Серед новацій 2018 року варто відзначити: медіаграмотність включено до стандарту початкової школи, із нового навчального року в десятих класах викладатиметься курс «Громадянська освіта», де є розділ «Світ інформації та мас-медіа». У квітні відбулася організована міжнародною громадською організацією Internews в Україні, Міністерством освіти і науки України й Академією української преси Шоста міжнародна науково-практична конференція з медіаосвіти та медіаграмотності. На пленарному засіданні «Державні пріоритети розвитку медіаграмотності: де ми зараз?» заступник Міністра інформаційної політики України Дмитро Золотухін наголосив, що медіаосвіта є одним із компонентів вирішення проблеми дезінформації, а отже – важливим інструментом протидії інформаційній агресії загалом.

Завдання та запитання до параграфа

1. Яким чином сучасні соціальні медіа впливають на розвиток особистості?
  2. Обґрунтуйте важливість навчання медіаграмотності в загальноосвітніх школах?
  3. Поясніть, який зв'язок має медіаосвіта та історія?
  4. Перегляньте випуск вечірніх новин на двох різних телеканалах. Поясніть, чому і як відрізняється їхній медіавплив.
-

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Больц Н. Абетка медіа = Das Abc der Medien / Н. Больц ; за заг. ред. В. Ф. Іванов ; пер. з нім. В. Климченка. – Київ : Акад. Укр. Преси : Центр вільної преси, 2015. – 176 с.
  2. Бугайчук Н. Як діяти в умовах інформаційної війни : практич. заняття з елементами тренінгу для старшокласників / Н. Бугайчук // Шкільний світ. – 2016. – № 17. – С. 27-31.
  3. Від медіаграмотності до медіакультури [Електронний ресурс] : навчально-методичний комплекс медіазанять / наук. ред. В. І. Шуляр. – Миколаїв : Обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, 2016. – 68 с. – Режим доступу : <http://labinlib.org.ua/unfo/media.pdf> (дата звернення: 18.04.2018).
  4. Від медіаграмотності до медіакультури: стратегії, проблеми, перспективи [Електронний ресурс] : тези доповідей Міжнар. наук.-практик. Інтернет-конференції (м. Миколаїв, 27 квіт. 2016 р.). – Миколаїв : Обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, 2016. – 124 с.
  5. Гребенчук О. Впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес [Електронний ресурс] / О. Гребенчук ; Відділ освіти Балаклійської райдержадміністрації. – Балаклея, 2015. – 51 с. – Режим доступу : <http://www.aup.com.ua/ml/Grebenchuk.pdf> (дата звернення: 05.04.2018).
  6. Гуменюк Л. Практична медіаграмотність [Електронний ресурс] : посіб. для бібліотекарів / Л. Гуменюк, В. Потапова. – Київ : Академія української преси, 2015. – Режим доступу : <http://www.aup.com.ua/books/mbm> (дата звернення: 11.03.2018).
  7. Загальна декларація прав людини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 11.04.2018).
  8. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін : плани-конспекти уроків / за ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза. – Київ : ЦВП, АУП, 2015
  9. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін : посіб. для вчителя / Т. Бакка [та ін.] ; Акад. укр. преси ; Ін-т журналістики Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка ; Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України ; за ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза. – Київ : Акад. Укр. Преси : Центр Вільної Преси, 2016. – 200 с.
  10. Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства [Електронний ресурс] : посіб. для вчителя / Т. В. Бакка [та ін.] ; за ред. В. Іванова, О. Волошенюк. – Київ : Центр Вільної Преси : Акад. Укр. Преси, 2016. – 243 с.
-
-

11. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irf.ua/files/ukr/programs/media/aup-media.pdf> (дата звернення: 12.04.2018).
12. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
13. Навчання медіаграмотності громадян : посібник для тренерів. – Київ : IREX, АУП, StopFake, 2016. – 200 с.
14. Не потони в інформаційному дощі [Електронний ресурс]: навчання медіаграмотності громадян: посіб. для тренерів. – Режим доступу : http://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/Citizen-Media-Literacy_Trainers-Manual_ua.pdf (дата звернення: 23.04.2018).
15. Основи медіаграмотності : навчально-методичний посібник для вчителя 8(9) клас. Плани-конспекти уроків / за ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк, О. П. Мокрогуза. – Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2014. – 190 с.
16. Шейбе С. Медіаграмотність : підручник для вчителя / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу/ Перекл. з англ. С. Дьома ; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – Київ : Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. – 319 с.
17. Що таке експеримент із медіаосвіти в Україні: 15 запитань та відповідей. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/scho_take_eksperiment_iz_mediaosviti_v_ukraini_15_zapitan_ta_vidpovidey/#q5 (дата звернення: 12.04.2018).
18. Як краще викладати медіаграмотність у школі? Думка вчителів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/yak_krasche_vikladati_mediagramotnist_u_shkoli_dumka_vчителів (дата звернення: 15.04.2018).
19. Як розвивається медіаграмотність в Україні: вісім висновків зі щорічної конференції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ms.detector.media/mediaprosvita/ediaosvita/yak_rozvivaetsya_mediagramotnist_v_ukraini_visim_visnovkiv_zi_schorichnoi_konferentsii (дата звернення: 28.04.2018).
20. Educating for the Media and the Digital Age. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mediamanual.at/en/pdf/recommendations.pdf> (дата звернення: 12.04.2018).
21. Grunwald on media education. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF (дата звернення: 18.04.2018).
22. History, policy and practices of media education in South Korea. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.rclis.org/17958/1/012-02-seon.pdf> (дата звернення: 11.05.2018).

-
-
23. Media and information literacy curriculum for teachers. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971e.pdf> (дата звернення: 17.04.2018).
  24. Media and information literacy: policy and strategy guidelines. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002256/225606e.pdf> (дата звернення: 22.04.2018).
  25. Media education in Finnish educational system. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kavi.fi/sites/default/files/documents/mil_in_finland.pdf (дата звернення: 12.05.2018).

Автор параграфа:
асист. каф. журналістики
НПУ імені М. П. Драгоманова
СВІТЛАНА ШЕВЧУК

ГІБРИДНА ВІЙНА І ЖУРНАЛІСТИКА

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ
МАНІПУЛЮВАННЯ
НАВІЮВАННЯ
ФЕЙКИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ГІБРИДНА ВІЙНА І ЖУРНАЛІСТИКА

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Навчальний посібник

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2018

УДК 070:355.01-025.26(07)

Г 46

*Рекомендовано Вченою радою
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 14 від 26 червня 2018)*

*За загальною редакцією
доктора філософських наук, професора кафедри журналістики
НПУ ім. М. П. Драгоманова, академіка НА вищої освіти України
В. О. Жадька*

Рецензенти: *Іван Васильович Крупський*, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики журналістики Львівського національного університету імені І. Франка;
Ірина Миколаївна Жиленкова, доктор історичних наук, професор кафедри історії та етнополітики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Авторський колектив:

В. О. Жадько, О. І. Клименко, П. П. Куляс, О. Т. Марків, Ю. С. Полтавець, О. І. Харитоненко, О. В. Харчук, С. В. Шевчук.

Ілюстрація на обкладинці:

Ф. В. Сергеев

Г 46 Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька ; ред.-упор. : О. І. Харитоненко, Ю. С. Полтавець. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 356 с.

ISBN 978-966-931-181-8

Підготовлений викладачами кафедри журналістики НПУ імені М. П. Драгоманова посібник присвячено питанням інформаційної безпеки, діяльності журналіста в умовах гібридної війни, проблемам медіаосвіти. У книзі чотири розділи, що висвітлюють суть та складові сучасних гібридних протистоянь, їхній інформаційний, інформаційно-психологічний, семантичний, технологічний та силовий аспекти. Видання доповнене термінологічним словником. Посібник призначений для студентів спеціальності «Журналістика», а також для всіх, хто прагне навчитися критично оцінювати й аналізувати медіаповідомлення та інформацію загалом.

ISBN 978-966-931-181-8

УДК 070:355.01-025.26(07)

© Авторський колектив, 2018

© Сергеев Ф. В., обкладинка, 2018

© Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 5

ВСТУП

Гібридна війна в сучасному світі.

Що про неї повинен знати журналіст і редактор? 12

Розділ 1

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ

- § 1. Визначення, види, актуальні напрямки дослідження інформаційних війн..... 28
- § 2. Інформаційні війни в історії та сучасності: характерні ознаки новітніх протистоянь 64
- § 3. Технології маніпулювання і методики пошуку, відбору, верифікації даних у журналістиці..... 96
- § 4. Фактчекінг у роботі сучасного журналіста – дієвий спосіб протистояння інформаційним загрозам 126

Розділ 2

СМИСЛОВІ ВІЙНИ В МЕЖАХ ГІБРИДНИХ ПРОТИСТОЯНЬ

- § 5. Інформаційні та смислові війни: наукові підходи до розмежування понять..... 142
- § 6. «Зброя» смислової війни. Основні інструменти для зміни системи цінностей..... 161
- § 7. Тактика смислових війн і спроби протидії 190
- § 8. Класична журналістика в умовах гібридних воєн: конфлікт теорії і сучасних комунікативних практик..... 202

Розділ 3

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ, ТЕХНОЛОГІЧНИЙ І СИЛОВИЙ ВИМІРИ ГІБРИДНИХ ЕКСПАНСІЙ

- § 9. Інформаційно-психологічні операції: поняття, види, способи використання в умовах гібридної війни..... 229
- § 10. Інформаційно-технологічні атаки і способи захисту кіберпростору: новітні тактики габридних війн..... 246
- § 11. Особливості роботи журналіста в зонах військових конфліктів..... 264

РОЗДІЛ 4

МЕДІАОСВІТА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

§ 12. Роль медіаграмотності в професійному та особистому становленні людини інформаційної епохи	272
§ 13. Формування в майбутніх журналістів культури роботи з інформацією в умовах гібридної війни	290
§ 14. Світові та вітчизняні тенденції розвитку медіаосвіти	305
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	316

Навчальне видання

ГІБРИДНА ВІЙНА І ЖУРНАЛІСТИКА

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Навчальний посібник

За загальною редакцією

*доктора філософських наук, професора кафедри журналістики
НПУ ім. М. П. Драгоманова, академіка НА вищої освіти України*

В. О. Жадька

Авторський колектив:

Жадько Віктор Олексійович, док. філос. н., проф., зав. каф. журналістики НПУ імені М. П. Драгоманова (§ 2 «Інформаційні війни в історії та сучасності: характерні ознаки новітніх протистоянь»)

Клименко Олександр Іванович, ас. каф. журналістики (§ 3 «Технології маніпулювання і методики пошуку, відбору, верифікації даних у журналістиці»)

Куляс Павло Петрович, канд. іст. н., доц. каф. журналістики (вступ «Гібридні війни в сучасному світі. Що про них повинен знати журналіст і редактор?»)

Марків Олександра Тимофіївна, канд. педагог. н., доц. каф. журналістики (§ 9 «Інформаційні й психологічні операції: поняття, види, способи використання в умовах гібридної війни»; § 12 «Роль медіаграмотності в професійному та особистісному становленні людини інформаційної епохи»; § 13 «Формування в майбутніх журналістів культури роботи з інформацією в умовах гібридної війни»)

Полтавець Юлія Сергіївна, канд. філол. н., ст. викл. каф. журналістики (§ 4 «Фактчекінг у роботі сучасного журналіста – дієвий спосіб протистояння інформаційним загрозам»; § 10 «Інформаційно-технологічні атаки і способи захисту кіберпростору: новітні тактики гібридних війн»)

Харитоненко Олена Іванівна, канд. філол. н., доцент каф. журналістики (§ 1 «Визначення, види, актуальні напрямки дослідження інформаційних війн» – у співавторстві; розділ 2 «Смислові війни в межах гібридних протистоянь»)

Харчук Олена Василівна, канд. філол. н., доцент каф. журналістики (§ 1 «Визначення, види, актуальні напрямки дослідження інформаційних війн» – у співавторстві)

Шевчук Світлана Вікторівна, ас. каф. журналістики (§ 11 «Особливості роботи журналіста в зонах військових конфліктів»; § 14 «Світові та вітчизняні тенденції розвитку медіаосвіти»)

Технічний редактор – Т. С. Меркулова

Макетування – Т. М. Ветраченко

Обкладинка – Ф. В. Сергеев

Підписано до друку 26 червня 2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офісний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. др. арк. 22,25. Об.-вид. арк. 17,75.
Наклад 300 прим. Зам. № 397
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002 (044) 234-75-87
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (044) 239-30-26